

Sr. Madeleine Fredell OP

För en etisk globalisering med människan i centrum

Kort introduktion till
Benedikt XVI:s socialencyklika
Caritas in veritate från 2009

JUSTITIA ET PAX
KOMMISSIONEN FÖR RÄTTVISA OCH FRED

Rapport #4 i skriftserien
Tro och samhälle

KORT RAPPORT I SERIEN
»TRO OCH SAMHÄLLE«

4

SR. MADELEINE FREDELL OP

För en etisk globalisering med människan i centrum

KORT INTRODUKTION TILL BENEDIKT XVI:S
SOCIALENCYKLIKA *CARITAS IN VERITATE* FRÅN 2009

JUSTITIA ET PAX
KOMMISSIONEN FÖR
RÄTTVISA OCH FRED

FÖRORD

UNDER VINJETTEN »Tro och samhälle« presenterar Kommissionen för rättvisa och fred (Justitia et pax) i Stockholms katolska stift återkommande rapporter där olika skribenter presenterar och analyserar olika aspekter av den katolska socialläran. Ambitionen är att bidra till en bättre efterföljelse av Jesus Kristus och främja reflektionen över relationen mellan tro och samhällsmedborgarskap.

Det kan till exempel handla om att beskriva en hållning som härleds från tron och som kan tillåta olika, ibland till och med helt motsatta, ståndpunkter i konkreta samhällsfrågor, liksom visa hur dessa kan formuleras utifrån den gemensamma hållningen, det vill säga den alltid förenande sanningen i evangeliet och sociallärans grundläggande principer. Det kan också handla om att ge kunskap och perspektiv på en fråga inom något av sociallärans tillämpningsområden eller på någon av dess grundprinciper, kopplat till något aktuellt samhälls skeende, för utveckling av både teologisk förståelse och kristet handlande. Och det kan också i denna rapportserie handla om att presentera något kyrkligt lärodokument inom socialläran och exempelvis framhålla någon aspekt att reflektera över eller beakta.

Den 29 juni i år är det 15 år sedan dåvarande påven Benedikt XVI presenterade sin socialencyklika *Caritas in veritate* om hur kärleken och sanningen behöver vägleda oss i den ekonomiska globaliseringen. Encyk-

likan presenterade en teologisk vision där människans ekonomiska, sociala och ekologiska villkor ses som en helhet. Ett tema som sedan har vidareutvecklats av Benedikts efterträdare Franciskus. 15 år efter *Caritas in veritate* finns det fortfarande anledning att påpeka att en annan globalisering skulle kunna vara möjlig, och uppmana kristna och alla människor av god vilja att i våra respektive roller i samhället göra vad vi kan för att, inspirerade av Benedikts utläggning av evangeliet, bättre ställa människan och hennes hela person i centrum för stora och små beslut.

Föreliggande rapport var ursprungligen en introduktion till encyklikan *Caritas in veritate* i samlingsvolymen *Den katolska socialläran: Dokument 1891–2015* utgiven av Veritas Förlag år 2019. Den återges nu i denna form med godkännande av författaren och Veritas Förlag. Hela *Caritas in veritate* på svenska finns att tillgå fritt via denna länk: <https://veritasforlag.se/webshop/var-utgivning/caritas-in-veritate-karlek-i-sanning/>

Jag vill rikta ett tack till alla som medverkar i projekten kopplade till »Tro och samhälle« och uttrycka min önskan om att rapporter, som denna, och annat material från projekten, ska bära frukt för Guds rike.

Stockholm i juni 2024

P. THOMAS IDERGARD SJ

*Ordförande i Justitia et pax
i Stockholms katolska stift*

FÖR EN ETISK GLOBALISERING MED MÄNNISKAN I CENTRUM

MITT UNDER DEN världsomfattande finanskrisen och lagom till G8-mötet i L'Aquila kom påve Benedikt XVI ut med socialencyklikan *Caritas in veritate* 29 juni 2009. Den ursprungliga avsikten hade varit att publicera den som ett 40-årsminne av påve Paulus VI:s encyklika *Populorum progressio* från 1967. I efterhand kan vi säga att det nästan var försynens skickelse att den blev försenad eftersom den därmed fick genomslag i den aktuella ekonomisk-politiska debatten.

Benedikt XVI:s teologiska stil var oväntad i ett dokument om samtidens sociala och ekonomiska utmaningar. Hans sätt att nalkas sakfrågorna har givit en både djup och förvånansvärt lättläst text. Samtidigt saknar dokumentet en viss sammanhållning och man anar flera skribenter bakom texten. *Caritas in veritate* utgör ett tänkvärt möte mellan teologi och ekonomi och är som sådant unikt i sitt slag.

Encyklikan utgår från den finanskris som drabbade världen 2008 och skisserar möjliga vägar framåt utifrån visionen om en fullödig utveckling av hela människan och varje människa. Strävan efter en fullödig utveckling av hela människan och varje människa hade varit den grundläggande principen i Paulus VI:s encyklika *Popu-*

lorum progressio. Benedikt XVI gör en kreativ omläsning av Paulus VI:s dokument och det framkommer att han är djupt påverkad av sin föregångares tankar om utveckling. Benedikt XVI gör omläsningen av *Populorum progressio* utifrån det innehåll som ligger i begreppen *caritas*, omsorgsfull kärlek, och *veritas*, sanning. Ytterligare ett nyckelord är människans kallelse som är direkt hämtat från *Populorum progressio*. All utveckling vilar på varje enskild människas gudagivna kallelse (nr 16).

Caritas är inte något sentimentalt eller emotionellt utan föds ur ett samspel mellan tro och förnuft. Kärleken blir bara äkta i den mån den upplyses av sanningen. Sanningen tillåter oss att gå bortom våra subjektiva, kulturella och historiska begränsningar för att tillsammans bedöma sakernas tillstånd i en äkta dialog (nr 4).

Benedikt XVI anför två kriterier som bör styra det moraliska handlandet, rättvisa och det gemensamma goda (*bonum commune*). Sann rättvisa hör intimt samman med kärlek. Genom *caritas* blir rättvisan inte bara något mätbart, utan framför allt en gåva, där jag ger något av mig själv, och inte bara det som objektivt tillkommer en annan människa. När denna rättvisa genom *caritas* utövas på institutionell eller politisk nivå talar vi om det gemensamma goda som i dag måste omfatta hela mänskligheten om det globala samhället alls ska ha någon mening. När Benedikt XVI tar fasta på Paulus VI:s tankar om en fullödig utveckling av hela människan och varje människa, betonar han kärlekens aktiva roll för en sådan utveckling. Utveckling handlar inte bara om tekniska framsteg och allmännyttiga relationer, snarare om en äkta ömsesidighet som berör vårt samvete. Bara med kärlekens kraft kan vi besegra det onda med det goda (nr 9).

Politiken talar knappast om kärlek som den drivande kraften för förändringar, än mer sällan sätts kärleken samman med förnuft, intelligens och kunskap. Benedikt xvi menar att kunskap förvisso kan reduceras till experiment och intellektuella slutsatser men om den ska leda människan till vishet som ger mening åt hennes liv, så måste den styras av kärlek. »Handlingar utan kunskap är blinda, och kunskap utan kärlek är steril« (nr 30). Kärlek upplyst av sanning motsäger aldrig förnuftet.

Några praktiska politiska lösningar ger inte påven i *Caritas in veritate*. Den katolska socialläran är i stället inriktad på att förändra våra attityder. Den håller fram en spegel i vilken vi kan »se« vårt moraliska tillstånd. Kyrkans sociallära är inte ett partipolitiskt program, utan ett erbjudande om hur vi på ett etiskt försvarbart sätt kan förhålla oss, om vi vill ha en rättfärdig utveckling och önskar det gemensamma goda för hela mänskligheten.

Samtidigt förnekar inte kyrkan politikens och ekonomins särskilda roller i mänsklighetens utveckling, men menar att dessa institutioner inte räcker till för en fullödig utveckling. Att utvecklas är först och främst en kallelse och kräver en transcendent syn på människans väsen och förutsätter en gudsrelation. Just detta berättigar kyrkan att engagera sig i kulturella, sociala, ekonomiska och politiska frågor som en grundläggande del av hennes evangelisationsarbete. Orsakerna till fattigdom och marginalisering ligger inte i första hand på det materiella planet, utan har sitt upphov i vår bristande vilja att vara solidariska. Ytterst handlar det om vår människosyn. Är våra medmänniskor, när och fjärran, bara våra grannar eller är de verkligen våra bröder och systrar? Visst kan vi med enbart mänskliga medel skapa en med-

borgerlig samexistens, men det är endast med en transcendent syn på människan som vi kan tala om ett syskonskap där Gud är allas vår Fader. Utifrån dessa tankar hos Paulus vi utmanar oss Benedikt XVI att åstadkomma ett mänsklighetens syskonskap.

Situationens allvar och komplexitet oroar oss med rätta, skriver Benedikt XVI, men vi måste anta en realistisk hållning präglad av hopp och tillförsikt om vi på ett ansvarsfullt sätt ska kunna bygga en bättre framtid. Krisen är ett tillfälle att omvärdera vart vi är på väg (nr 21). Benedikt XVI påminner oss om att det grundläggande kapital som måste skyddas och värderas är människan själv. Hon själv är utgångspunkt, fokus och mål för allt ekonomiskt och socialt liv (nr 25). Han påpekar att de institutioner som ofta försvarat de grundläggande ekonomiska och sociala rättigheterna för löneanställda håller på att urholkas, inte minst fackföreningsrörelsen. Den rörlighet som tilltar på arbetsmarknaden mellan länder och kontinenter skapar dessutom en allt större rotlöshet hos enskilda människor. Encyklikan ger också en intressant reflektion kring företagande och vikten av att ta till vara dess sociala roll och värde samt att inte ensidigt se till investerare och aktieägare. Ansvaret för ett företags olika intressenter, som dess anställda, leverantörer, konsumenter och den miljö de verkar i, måste kunna redovisas på ett tydligare sätt av enskilda personer (nr 40).

Dokumentet hävdar att alla finansiella och ekonomiska aktiviteter måste inriktas på att uppnå det gemensamma goda för hela mänskligheten. Ibland måste de också kunna utföras utan motprestationer. Vi måste inse att varje ekonomiskt beslut som vi fattar har moraliska konsekvenser (nr 37). Detta gäller allt-

ifrån etisk finansiering i form av exempelvis mikrokrediter (nr 45), till nya livsstilar på gräsrotsnivå (nr 51). Också den enskilde konsumenten måste ta sitt sociala och moraliska ansvar vid varje inköp (nr 66). Genom sådana medvetna handlingar förfogar vi över oanade möjligheter att förverkliga det gemensamma goda för hela mänskligheten idag. Men globaliseringen måste styras utifrån relationella, inte tekniska, villkor och leda till verklig mänsklig gemenskap och rättvis fördelning av jordens tillgångar (nr 42). Här behandlar påven också de globala miljöfrågorna och energitillgångarna (nr 48–51). »Varje kränkning av solidaritet och medborgerlig samhörighet skadar miljön, precis som miljöförstöring i sin tur skadar relationerna i samhället« (nr 51). Kyrkans offentliga roll, skriver Benedikt XVI, är att skydda mänskligheten från självförgörelse.

Caritas in veritate uppmanar oss till ett humanistiskt handlande i Paulus VI:s anda och påminner oss om att en humanism som utesluter Gud till sist blir en omänsklig humanism (nr 78). Benedikt XVI uttrycker stort hopp för mänsklighetens framtid och tror på människans förmåga att utvecklas inom skapelsens givna ramar. Här har teknologin sin givna plats, som en del av människans skapande handling, som hela tiden breddar vår horisont (nr 70). Utveckling handlar inte bara om materiell tillväxt, hur viktig den än kan vara, utan måste paras med människans andliga mognad, om den verkligen ska bli holistisk och universell (nr 76). »I varje sanning finns något mer än det vi hade väntat oss. I den kärlek vi tar emot finns det alltid något som överraskar oss«, skriver Benedikt XVI och uppmuntrar oss att förundras över tillvaron och se bortom det rent teknologiska (nr 77). Då blir en fullödlig mänsklig utveckling möjlig.

Caritas in veritate fick ett visst genomslag i internationell media och många katolska politiker ansåg sig ha fått en viss stimulans för sitt arbete. Bland kyrkofolket var det däremot ganska tyst. Få har insett den närmast revolutionära ekonomiska teologi som Benedikt XVI har bidragit till genom *Caritas in veritate*.

FÖRFATTARPRESENTATION

Dominikansyster Madeleine Fredell har en master i teologi och är verksam som teologisk författare, förkunnare och debattör. Hon har tidigare bl a varit generalsekreterare i Justitia et Pax-kommissionen.

Föreliggande rapport var ursprungligen en introduktion till encyklikan *Caritas in veritate* i samlingsvolymen *Den katolska socialläran: Dokument 1891–2015* utgiven av Veritas Förlag år 2019. Den återges nu i denna form med godkännande av författaren och Veritas Förlag. Hela *Caritas in veritate* på svenska finns att tillgå fritt via denna länk: <https://veritasforlag.se/webshop/var-utgivning/caritas-in-veritate-karlek-i-sanning/>

OM JUSTITIA ET PAX

Kommissionen för rättvisa och fred, Justitia et Pax, är ett organ i stiftet verksamt i frågor kopplade till den katolska socialläran. Kommissionens uppgift är främst att ge biskopen råd och att främja kunskapen och engagemanget bland de troende i stiftet om socialläran och näraliggande frågor kopplade till hur den katolska tron får prägla den kristnes relationer till sin omvärld, nära och långt bort. Kommissionen representerar också stiftet i både nationella och internationella, liksom i både inom- och utomkyrkliga, sammanhang relevanta för dess ansvarsområde.